

Sveriges Dövhistoriska Sällskap

Utgivare: Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS)
Utkommer 2-4 gånger årligen och sändes gratis till SDHS-medlemmar.
Redaktionskommitté: Pia Renner och Per Eriksson.
Layoututförande: Per Eriksson.
Ansvarig utgivare: Per Eriksson, Räntmästargatan 85, 702 25 Örebro.

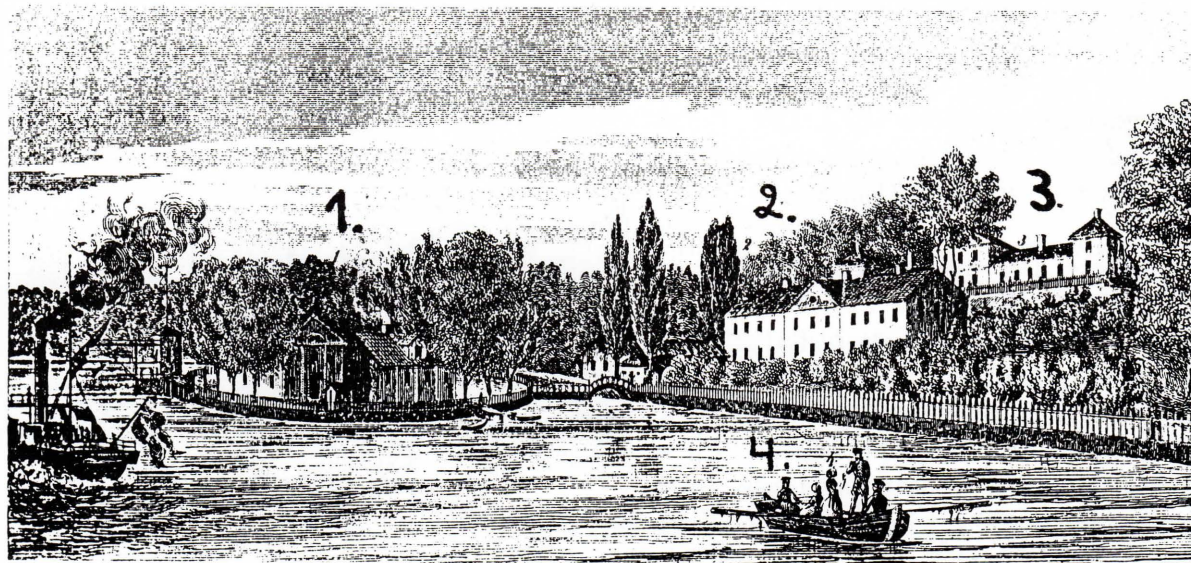
* Nr. 2 * Årgång 1 * Oktober 1995 *

Ledare

Två år har nu gått sedan Sveriges Dövhistoriska Sällskap har bildats. Under det gångna verksamhetsåret har SDHS ordnat med postgiro, symbol, medlemsregister med etiketter. SDHS har varit med på dövhistoriska seminariet i Hamburg oktober 1994. Så har jag varit med på XII:e världskongressen för döva i Wien juli 1995 och hållit ett föredrag. Efteråt har jag skickat manuskript till Mexico och Filippinerna. Glädjande är att ett flertal dövhistoriska böcker internationellt dyker upp överallt. Nu finns det flera dövhistoriska böcker på svenska att läsa. Annat var det 1970 när jag blev nyfiken om dövas historia. Jag frågade då efter material och det fanns då ingenting. Lars Ohlson ska ha en eloge för sin nya andra bok "Riksgymnasierna för döva och hörselskadade i Örebro". Per. E.

Sveriges första rena dövskola ?

Det är allmän uppfattning när jag mötte dövfolk och tillgängliga källor att Manilla-dövskolan är vår första dövskola men i tidningen "Kulturhistoria Dövas Sällskapet" i Glans Förlag i Malmö skrevs att Manhem var vår egentliga första dövskola. Det finns alltså två olika uppfattningar om vår första dövskola. Jag kände mig lite "lätt förvirrad" och beslöt mig att gräva lite djupare för att hitta sanningen. Jag fick använda två litteratur här hemma som underlag till helheten. Men det visade sig vara fortfarande oklart så jag överlämnar till sakkunniga läsare för definitivt avgörande om vår första dövskola. Boken "Manilla Dövstumskola 1812-1912" skrevs av Johan Prawitz. Den är ganska tung och svårsläsen. SDR:s jubileumshäfte 50 år, 1972 är kortfattad och lättläst. Jag försöker nu beskriva innehållet från de två böckerna. Hösten 1807 tog Pär Aron borg emot 6
se forts sid 2

- 1) Manilla - holme bostäder för döfstumma flickor och lärare samt verkstäder.
- 2) Manhem - afdelning för döfstumma. 3) Öfva Manilla - afdelning för blinda.
- 4) Elever i uniform. Bild från Ossian Edmunds bok 1854 *Om institutet för döfstumma och blinda*. Tryckt Manhem. Pris 1 Rdr. 16 sk. Bco.

forts från sid 1:

dövstumma och två blinda elver i sin bostad på Regeringsgatan 59. Skolan döptes till "Allmänna Institutet för döfstumma och blinda". Sedan flyttades skolan 1809 till Rosenadlerska huset, Drottninggatan 35. Skolverksamheten utvidgades och flyttades 1812 till nyinköpta egendomen Övre Manilla på Djurgården. Men av utrymmesskäl blev alla blinda elever utskrivna vid inflyttningen. efter 1816 undervisades en enda blind elev under flera år. Institutet flyttades 1817 tillbaka till stan för att återvända 1819. I SDR:s häfte är det beskrivet att både döva och blinda togs emot på institutet fram till år 1816. Detta år upphörde blindavdelningen som dock återupprättades år 1846 och fanns kvar fram till 1879 då det nybyggda Tomtebodavärdshuset var färdigt och tog endast emot blinda. Det uppstod meningsskiljeheter och tvister mellan Pär Aron borg och skollöjningen i Övre Manilla. Då byggde Borg en ny dövskola, som låg bredvid Övre Manilla och blev färdig 1817. Flera elever och lärare bl. a. döve läraren Råfeldt följde med Borg till den nya skolan. Skolans namn blev Manhem. I Prawitz's bok står det inget om blinda elever, som undervisades på Manhem. Var Manhem vår renodlade och egentligen vår första dövskola? Övre Manilla hette ju fram till 1879 "Allmänna Institutet för döfstumma och blinda", då blindavdelningen upphörde. Under en kort tid har Manhem använts för överåriga dövstummas undervisning. Manhem revs 1873. Det fanns alltså två konkurrerande dövskolor på Djurgården under 1800-talet.

Robin

Järntorget - Dövas historiehjärta

Det är nödvändigt att först ta upp hur Järntorget uppstod och dess betydelse. Det var 1867 som Järntorget kom till med järn från Värmland som exporterades till olika länder. Torget präglades av arbetarrörelsen, då omkringliggande byggnader var Arbetarföreningens hus (nuvarande Teckensspråkscentrum) och fristående teatrar. Alltså vimlade torget av fackfolk och arbetare. Den första byggnaden revs omkring 1955. Fackfolket flyttade då till nymoderna byggnaden mittemot Järntorget spårväghållplats 1956.

Göteborg. Parti från Järntorget.,

Robin Holmstedts samlingar.

Nästa byggnad blev klar 1957. Den invigdes 1959. Arkitekterna Uppling och Fylking hade ritat den. Socialdemokratiska tidningen Ny Tid flyttade dit och stannade kvar till 1966 då tidningen nedlades. Arbetets västsvenska expedition har sedan 1966 huserat i tidigare Ny Tids lokaler. Teckensspråkscentrum flyttades in en novemberdag 1994. Göteborgs Dövas Förening invigde sina nya lokaler en januardag i år. Målsättningen är att lokalerna ska användas som teckensspråksmiljö. Även specialklubbar finns där t ex IK Surd. Det är av gamla årgång som döva använde Järntorget som träffpunkt. Det fanns förr där flera olika döva organisationer och skolor, som låg nära Järntorget. Tysta skolan i Haga 1862-1886. Förskolan för döva i Västra Skansg.1 B 1902-. Föreningen till förmån för dövstumma i fjärde dövstummas skoldistrikt 1904-? Dövas förening i Västra Skansgatan 1 B 1912-1916; Rosenlundsgatan 1 1924-1928, Andra Långgatan 11 1928 - 1975.

Andra Långgatan, Göteborgs Dövas Förenings "Fyran" arkiv.

Döva brukade samlas efter dövföreningens träff på Järntorget i väntan på spårvagnen eller handlandet i kiosken. Nu är torget tillbaka som träffpunkt när vi flyttade till nya lokaler under Teckensspråkscentrum.

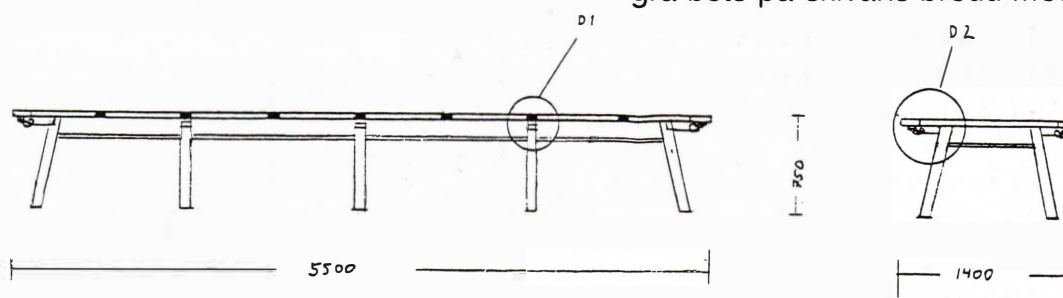
Robin

HUR KOLBODEN BLEV KOLBORDEN

I våras blev Kolboden nedrivnen för att lämna plats åt en ny gymnastiksal. En del "protester" uppkom i samband med rivningen. Dels av nostalgiska skäl, men dels kanske på grund av den speciella arkitektoniska karaktär kolboden hade.

Kolboden hade nämligen en stomme av gammal järnvägsräls och inåtlutande väggar för att inte väggarna skulle böjnas av all kol som kördes in. En del ville att man skulle plocka ner byggnaden för att kunna bygga upp den igen på ett annat område runt skolan. Andra ville att den skulle vara kvar.

Vänerskolans rektor Bengt Svensson berättade i en intervju att han blev litet påverkat av dessa "protester", men också att han kunde känna och förstå den känsla man har inför en byggnad. Han har själv ett hus. Han tyckte det vore synd att kolboden skulle försvinna utan att ta tillvara en del av allt trämaterial. Bengt sade att han sett den rejäla "mittpelaren" och bad vaktmästaren Per att såga av bitar på den. Han räknade ut att den hade 60 årsringar. När kolboden var färdigbyggd 1896, så hade "mittpelaren" börjat växa på 1830-talet. Bengt, som visste att Per hade en möbelsnickarutbildning, frågade honom om det kunde vara möjligt att använda trämaterial, vilket Per ansåg borde gå. Bengt beställde då ett konferensbord av honom.

En delritning av kolbordet

Per berättade i intervjun att han fick några dagar på sig att samla ihop så mycket material som behövdes som han sedan lade under en presenning. Många undrade vad han gjorde där, när han gick och plockade bland trämaterial när kolboden revs. Det var ett jobb att få bort alla handsmidda järnspikar och såga mellan spikarna! vidare så berättade Per att strax innan och under rivningen "såg" han i sitt inre hur bordet skulle se ut! Han gjorde en ritning som han visade Bengt och inredningsarkitekten Elenor.

Per lastade trämaterial (2 kubikmeter) på en lastbil och körde den till ett sågverk och klöv där stora balkar svartfärgad av allt kol som en gång kördes in i kolboden. Den kolsvarta "färgen" fick man sopa bort för att inte skada maskinerna. Man hyvlade också rejält. Det blev massor av spån! När träet äntligen blev trärent lades det på tork och fick vändas för att torkningen skulle "ta sig". Därefter kapade han dem i rätta längder och limmade ihop. Det hela blev till ett konferensbord och ett tillhörande mindre bord, som det tog hela 82 timmar i verkstaden att tillverka.

Per förklarade på sin ritning konferensbordets utseende. Bordsbenen fick bli lutande för att påminna om kolbodens inåtlutande väggar. Vid varje bordsben under bordet sattes kopior av kolbodens fint utsirade tassor (takbjälkar). Bordskanternas övre kant blev "rundade" för att passa in i stil med Vänerskolans gamla bokskåp, som också ska stå i konferensrummet. Per hade sagt till inredningsarkitekten att han ville ha bordet betsat i en färg som så långt möjligt liknade den faluröda färg som kolboden haft, vilket det var okej. Man skickade färgprover till en betsfärgsfirm. Betsprover skickades till skolan. På bordsskivan målades sju "streck" i grå betspå skivans bredd med jämna

mellanrum för att symbolisera järnvägsrälsen som utgjorde stommen i kolboden. Bordets längd är 5,5 m och bredd 1,4 m. Cirka 20 personer kan sitta runt bordet.

Den 9 augusti 1995 visades bordet upp för skolans överraskande personal om den hemliga tillverkningen. Till och med studierektorn visste ingenting om tillverkningen! Per sa att det var ett rent nöje att göra kolbordet i all hemlighet.

Pia

Begränsad eftersändning

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress

SDHS, c/o Eriksson
Räntmästargatan 85
702 25 Örebro

P.M. Utgångselevernas beklädnad

År 1894 fanns det två dövskolor i samma distrikt i södra Sverige dvs dövskolan i Lund och Karlskrona. De utskrivna elevernas beklädnader i Karlskrona voro följande:

För Gossarne i Karlskrona

- Konfirmationskostym
- En vinterkostym
- En sommarkostym
- Fyra skjortor (3 korta och 1 blå)
- Två par kalsonger
- Fyra par strumpor (2 par af ull och 2 par af bomull)
- Fyra näsdukar (däraf en finare)
- En krage och förhänge med rosett och ett par manchetter
- En mössa
- Två par skor.

Skulle du våga göra det idag med bensintvättning av din kostym???

Bensintvätta

Kostymen hos Saltsjöbadens Kem. Tvätt, Stockholm.

Tidning för dövstumma nr 8/1927

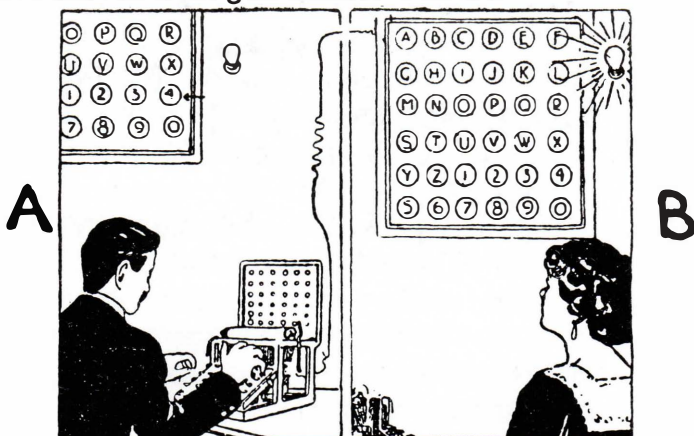
För Flickorna i Karlskrona

- En svart klädning
- En vinterklädning
- En sommarklädning
- En sommarkofta af kläde
- Två underkjolar (en af vadmal och en virkad)
- Två lifstycken
- Två par kalsonger
- Fyra linnen
- Fyra par strumpor (2 par af ull och 2 par af bomull)
- Tre förkläden
- En schalet av silke, en af ylle och en af bomull
- Fyra näsdukar (deraf en finare)
- Ett par svarta handskar (eller vantar)
- Två par kängor.

Material från tredje distriktets döfstumskola i Lund, Landsarkivet i Lund.

TELEFON FÖR DÖVA

I Ny Tidning för Sveriges Dövstumma nr 9/1915 beskrivs en telefon för döva. Skrivaren A skriver på en skrivmaskin som har 36 separata ledningstrådar till B, som tittar på lampornas bokstäver/siffor allt eftersom de lyser på skärmen. Ledningstrådarna kan man tvinna samman till en kabel och dragas mellan A och B.

Tack Christer Leljevahl för bidraget! 4.

Tryckfelsnisse i nr 1 om de dövhistoriska frågorna: Svar: 1) 2. 2) 1889 (fel år). 3) Nya fakta gör att det ska vara 1. Tack Beata Lundström för påpekande om sjukkassan!

Styrelse 1993-95 för Sveriges Dövhistoriska Sällskap:

Per Eriksson, ordf och kassör
Pia Renner, sekreterare
Ulla-Bell Thorin, ledamot
Robin Holmstedt, ledamot
Per-Olof Kanbjer, ledamot
Postmottagare: c/o Eriksson, Räntmästargatan 85, 702 25 Örebro.
Medlemskap för enskilda 50:- och organisationer 250:-/år. Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar.
Pg 85 41 21 - 1.